

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1331

מסכת בבא בתרא קנ"ב-קנ"ח ♦ נגעים ב, ג' - י', ב'

בס"ד, כ"ג חשון תשפ"ה

השבוע בגליון

- ♦ ניתוחי מתים - כיצד ומתי
- ♦ עדות של קטן שתהפוך אותו לגדול...
- ♦ מדוע פוסקים הלכה כתלמוד הבבלי ולא כתלמוד הירושלמי

- ♦ פרשת הגט מקליווא
- ♦ עריכת הגט בגבול גרמניה הולנד
- ♦ הפולמוס שהקיף את העולם התורני
- ♦ מדוע כמעט לא נמצא רב לקהילת פרנקפורט?

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

ישקה

ישקה היה שמו.

מכריו טענו כי ישקה זה פלא מהלך הוא. כשרונות מדהימים נתגלו בו עוד בהיותו עלם רך בשנים, אך ההצלחה מעולם לא האירה לו פנים.

יושקה, נכרי פולני שנוגד לפני שנים רבות, נכשל בכל דבר אשר בו עסק, או יותר נכון, ניסה לעסוק. איש לא ידע מה הסיבה לכך, אך לימים התפרסם שמו של יושקה ברחבי פולין עקב מעשה שהיה.

בית ישן ניצב על גבול פולין ועמד שומם שנים ארוכות. בעבר שימש הבית כמחסה למוכסי הגבול, עד אשר הללו מאסו בו ובנו לעצמם מבנה ראוי לשמו. היה זה יום גשום וערפילי, כאשר גבר עמוס לעייפה בשקים ובצורות עשה את דרכו בחסות הערפילים אל הבית, ובעקבותיו שרקה את רגליה שיירת זאטוטים שדורבנו על ידי אמם.

מספר כלבי בר שאיוו להם את הבית למושב סולקו ממנו עד מהרה, ועד שירדה החשיכה על האזור, כבר היו חפציהם המועטים של בני המשפחה מסודרים למופת. רצפת הבית נוקתה וצוחצחה, מזרני קש נפרשו על הריצפה ובני הבית נרדמו אל הלילה הראשון של התכנית הגדולה.

במהלך הימים הבאים יצר יושקה קשר קליל אך חביב עם שומרי הגבול ופקידי המכס. למשמרת הבוקר היה דואג לכוסות קפה מהבילים, ולממונים במשמרת אחר הצהריים והערב היתה רעייתו דואגת לשלוח פירות עסיסיים עם אחד מילדיה.

חלפו עברו להם שבועות מספר, ובבוקר בהיר אחד יצא אבי המשפחה את ביתו וניגש אל המחסום המאוויש על ידי שומרי הגבול ופקידי המכס, להם סיפר כי הוצעה לו עבודת כפיים ברוסיה, במרחק קצר מן הגבול, וברצונו לגשת אל מקום עבודתו החדש.

לאחר בדיקה קצרה של שומרי המכס, ידידיו החדשים, מיודענו מצא את עצמו מעברו השני של הגבול, על אדמת רוסיה. התכנית עברה לשלב ב'.

דף קנ"ב/אם בריא הוא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע

פרשת הגט מקליווא

אין מקרי גירושין רבים המכונים בשם המיוחד להם ואשר פרטי האירוע והסיבות שהובילו לגירושין אלו מתועדים בפרוטרוט. אך כזה היה גורלם של יצחק איציק ניירבורג ולאח גונצהוויזן, שניהם מגרמניה, אשר התגרשו זמן קצר ביותר לאחר שנישאו לפני מאות שנים בח' אלול ה' תקכ"ו בעיר מנהיים שבגרמניה, ומאז נקבע שם דבר בספרי ההלכה - "פרשת הגט מקליווא".

עריכת הגט בגבול גרמניה הולנד: מיד לאחר החתונה התכנס החתן בתוך עצמו ומפעם לפעם הוא פלט משפטים סתומים. בשבת "שבע ברכות" נטל החתן את צרור הנדוניה, שהכיל 94 קרולין זהב וברח לכפר סמוך! כשהוציאוהו ממקום מחבואו הוא הסביר, כי נאלץ לברוח ולחלל שבת משום ש"כל אבריו רעדו ואימת מוות נפלה עליו". עדיין, משום מה, לא ביקשו בני משפחת הכלה גט מייד. לאחר השבת השנייה קרא החתן לרבי שמעון קופנהגן, קרובה של הכלה, ושח לו כי הוא שרוי בסכנה גדולה ועליו לנטוש את המדינה באופן מיידי, הלכך הוא מבקש להעניק גט כריתות לאשתו. בעיר בון, בה שהה החתן, לא היה בית דין לסידור גיטין, ולפיכך הפמליה המשפחתית פנתה לסדר את הגט בקליווא אשר בגבול גרמניה עם הולנד, בהתאם לכוונת החתן לברוח לאנגליה דרך הולנד.

הגאון רבי ישראל ליפשיץ, רבה של קליווא וסבו של בעל התפארת ישראל, סידר את הגט, לאחר שחקר היטב את הבעל אשר חזר והצהיר, כי צפוי לו מוות בטוח אם לא יימלט לאנגליה. טרם עזיבת הבעל את העיר, גם סודרו הנושאים הכספיים בין בני הזוג, והצדדים נפרדו לדרכם. **הפולמוס שהקיף את העולם התורני:** כאשר נודע למשפחת החתן במנהיים את כל אשר קרהו, חרה היטב הדבר לאביו, ובנוסף קצף חרונו על הטיפול בנושאים הכספיים, שלדעתו, סודרו לרעת בנו. לפיכך, הוא פנה לרבה של מנהיים וכן לרבני פרנקפורט בבקשה לפסול את הגט בטענה שהמגרש היה שוטה, ושוטה פסול לגירושין. זמן קצר לאחר מכן הוציאו רבני פרנקפורט ומנהיים פסק הלכה ארוך ומנומק לפיו הגט פסול והנערה אשת איש היא ואסורה להנשא. בני משפחת הכלה, לא שקטו על שמריהם ופנו גם הם לגדולי הזור והפולמוס התורני החל להדהד ברחבי העולם היהודי, עד אשר כל גדולי אותו הדור, ללא יוצא מן הכלל, חיוו דעתם בפרשה זו. תשובותיהם של חלק מן הפוסקים אף הודפסו, כגון: הנודע ביהודה, השאגת אריה, רבי שאול מאמסטרדם, הקרבן העדה, המרכבת המשנה, הסדרי טהרה, רבי יצחק הלוי מהמבורג, המריעב"ץ, ועוד.

מדוע כמעט לא נמצא רב לקהילת פרנקפורט? כה רבים היו הרבנים שהביעו את דעתם בנידון, עד שמספר שנים לאחר מכן, כשכסא הרבנות בפרנקפורט התרוקן, חיפשו פרנסי העיר רב שלא

צעילוי נשמת

הר"ר **אריה דוד** ז"ל
ב"ר משה מאיר הכהן פינק ז"ל
נלב"ע כ"ב בחשון תשס"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

מרת **דבורה בוטנוויזר** ע"ה
ב"ר יששכר אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט בחשון תש"ן
ומרת **עליזה פלס** ע"ה
ב"ר שמחה (סאלי) ז"ל נלב"ע כ"ו בחשון תשל"ג
תנצב"ה
הונצחו ע"י ידידינו עו"ד
הר"ר **ערן פלס** ומשפ' שיחי - בני ברק

צעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה פרידר** ז"ל
ב"ר ישראל צבי ז"ל
נלב"ע כ"ה בחשון תש"ס
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו
ר' **ישראל פרידר** ה"ו - גבעת שמואל

חלק על דעתם של רבני העיר הקודמים ולא מצאו כי אם שלשה מועמדים... למעשה, מלבד רבני פרנקפורט, אשר נותרו בדעתם שהבעל היה שוטה וגיטו אינו גט, כל הרבנים האחרים התירו את האשה להנשא לאחר. בשורות הבאות נעסוק בתשובתו המעניינת של הגאון בעל השאגת אריה, אשר התפרסמה בשו"ת אור הישר וגם מופיעה בסוף ספרו שאגת אריה (בסי' ב' בתוספת).

בסוגיינתו מובאת דעת רבי נתן, כי שכיב מרע שהתאווש מחוליו, רשאי לחזור בו מן המתנות שחילק על ערש דווי, מאחר שבאותה שעה היה בטוח כי הוא שרוי ברגעיו האחרונים עלי אדמות ושוב לא יזדקק לרכושו. אולם, מה יא הדין כאשר אין ידוע מה היה מצבו של מחלק המתנות בשעת החלוקה, האם חולה היה או בריא היה? אומרת הגמרא, שיש לבדוק מהו מצבו של הנותן **היום, ברגע זה**, בשעה שאנו מסתפקים מה היה מצבו בשעת הנתנה. אם בריא הוא היום, כך גם עלינו להתייחס אל שעת הנתנה, ואם חולה הוא היום, כך גם עלינו להתייחס לאותו זמן, אלא אם כן אחד הצדדים **יוכיח** שאין הדבר כן [גם לדעת רבי יעקב החולק על רבי נתן, היינו, רק נגד חזקת ממון].

כעת, נשוב לגט מקליווא. בשוך המהומה, כאשר נתבקש לקבוע אם בעל זה היה שוטה בשעת הגירושיין אם לאו, לא תהא בידינו הכרעה ברורה. הרי יש שצידדו לכאן ויש שצידדו לכאן והנסתר רב על הגלוי. אם כן, לפנינו ספק, אם הבעל היה שוטה בשעת הגירושיין או שפוי. לאור האמור, יש, איפוא, לבדוק את מצבו היום. כאן, כותב השאגת אריה, אני עצמי מעיד שכיום הוא שפוי, מאחר שהבעל המגרש עבר דרך מיץ בדרכו ללונדון, והשאגת אריה עכבו בביתו במשך שלושה ימים ומצאו שפוי. לפיכך, הורה השאגת אריה כי האשה משוחררת מכבלי עגינותה, והגט ניתן כדת וכדין [תשובת השאגת אריה מורכבת מסברות רבות, פלפולים עמוקים ויסודות הלכתיים אשר הגליון אינו יכול להכילם, הן מקוצר המצע והן מחמת עמקם. אנו לא התייחסנו אלא לסברא אחת הקשורה לסוגיינתו, ללא כל התמיכות, הסימוכין והראיות שהגאון בעל שאגת אריה סומך על ידם סברה זו עד שהוא מגיע להכרעה הסופית].

יש אומרים שזמן מה אחר כך חזר המגרש לגרמניה ונשא את אשתו שנית. לדעת אחרים לא היו דברים מעולם.

דף קנ"ד/א מעשה בבני ברק

ניתוחי מתים - כיצד ומתי

מאז ומקדם בקשו חכמי הרפואה ללמוד ולהכחיס מגופות בני אדם שנפטרו לאחר מחלה. מצד אחד ניצב האיסור לנוול את המת, ומאידיך קיים הרצון לנסות ולהציל על ידי הידע שיילקט, חיים יקרים של חולים במחלה דומה. לכל הפוסקים העוסקים בנושא ברור היה, כי אין כל היתר לשמר אבר של נפטר יהודי ולעכב את קבורתו. כמו כן ודאי, כי אין לבצע כל פעולת ניוול, היינו, אפילו חיתוך בלבד, כדי ללמוד את חכמת הרפואה. אמנם, רופא טוב אינו אלא מי שלומד את חכמתו תוך ניתוח גופות בני אדם, אך אין כל היתר לעשות זאת בגופות של יהודים שבנתיחתן יש איסור חמור, וניתן ללמוד רפואה על גופות של אינם יהודים אשר הביעו את הסכמתם לכך.

במאמר זה נעסוק במקרה של יהודי שנפטר בבית חולים ממחלה מסויימת, ובסמוך למיטתו שוכב יהודי חולה אנוש באותה מחלה, והרופאים מבקשים לנתח את גופת הנפטר כדי ללמוד כיצד לנתח את החולה באופן היעיל ביותר, ועל ידי כך להציל את חייו. טרם נעסוק בנושא זה ראוי לצטט את דברי ה"נודע ביהודה" (שו"ת מהדורה תנינא י"ד סי' ר"י) הכותב: "ואפילו רופאי האומות אינן עושים נסיון בחכמת הניתוח על ידי שום מת כי אם בהרואים על פי משפט או במי שהסכים בעצמו בחייו לכך". כלומר, באותה תקופה כל הרופאים נהגו בזהירות מופלגת בגופות הנפטרים, ובכל זאת, ניתן למצוא בלשונו הפוסקים דאז ביטויים המצביעים על חששם הגדול כי היתר במקרה מסויים, עלול להוות פרצה עצומה לבזיון המתים וניוולם. כהרגלנו, איננו עוסקים בגליון זה בהלכה למעשה, כי אם בהעלאת נושאים הלכתיים אקטואליים על בימת הדף היומי. לפיכך, המאמר שלפנינו אינו כולל את כל השיטות, הסברות וההסברים, כי אם שתי שיטות עיקריות של גדולי הפוסקים. תחילה נפתח בדברי סוגיינתנו, המהווה בסיס למחלוקת איתנים בין הפוסקים.

כבר בזמן המשנה תפסה ההלכה במה מרכזית בחייה התוססים של העיר בני ברק, וכך, מספרת הגמרא, התייצבו בה שני אנשים לפני רבי עקיבא, ובקשו ממנו היתר לפתוח את קברו של קרובם שמכר קרקעות טרם מותו, כדי לבדוק אם בשעת מותו הוא כבר היה "גדול" לפי דיני התורה. כנגדם, התייצבו סוחרים זועמים שקנו מן המת קרקעות אותן הוא ירש מאביו, וטענו, כי הוא היה "גדול" בשעה שמכר קרקעות אלו. לשאלה זו, השלכה ממונית כבדת משקל. שכן, אדם אינו רשאי לבצע עסקת מכר בקרקע כי אם בבגרותו, משום שמי שאינו מגיע לבשלות שכלית מוגמרת, אינו רשאי לבצע עסקאות בקרקעות. לפיכך, בקשו היורשים לחפור את קברו כדי להוכיח שהנפטר לא הגיע לבגרות, וממילא על הקונים להשיב להם את הקרקעות. אולם, רבי עקיבא אסר עליהם לעשות כן, הן משום שאין כל וודאות שהם יצליחו לקבוע אם הנפטר היה גדול או קטן בשעת

אותו יום בהיר וצח היה. עניי כבשה זכים ולבנים שייטו בנחת בשמי הגבול שידע מלחמות עקובות מדם, וחברי המשמרת השנייה מלאו את כרסם בפירות עסיסיים שהובאו אליהם זה עתה בידי אחד מילדיי של יושקה, כאשר הם הופתעו למראה יושקה ידידם מן הבית הישן אשר הופיע רכוב על אפניו מעברו השני של הגבול. גם להם סיפר יושקה כי מצא עבודה ברוסיה, וכי בכל יום עליו לחצות את הגבול. יהי כן, הפטיר מפקד נקודת הביקורת. כמעט שעמד לשחרר את הרוכב החביב לביתו, אך לפתע צדו עיניו ארגז מכוסה בקפידה שהוצמד לאפניו של יושקה.

מבטו של המפקד הפך באחת לרציני, ובעודו מביט בפניו התמימות של יושקה, הניד בראשו לעבר הארגז, כאומר מה זה? יושקה ניסה להסביר, לתרץ, להתחנף ולהתרפס, אך מאומה לא הועיל. חפוי ראש עמד מן הצד בעת שפקידי המכס התירו את החבלים שנכרכו בקפידה על הארגז. בתנועת יד זריזה הסיר אחד השומרים את כיסוי הארגז, ולעיניהם המשתאות נגלה ארגז מלא... חול.

שוב ניסה יושקה להתחנן על נפשו, אך המפקד לא שעה לתחנוניו והורה לפקידיו לרוקן את החול מן הארגז עד הגרגיר האחרון, כדי לגלות את התחבולה.

גרגרי חול אדמדמים התגלגלו זה על זה במהירות, ולעיניו הבולשות של מפקד נקודת הביקורת התגלה ארגז ריק!

דקות ארוכות נברו פקידי המכס בידיהם בערימת החול, אך חיפשייהם העלו חול מאומה לא התגלה. **יושקה**, שקט מתמיד, אסף בקפידה את החול לתוך הארגז, העמיסו על אפניו ורכב בדומיה לביתו.

למחרת היום שוב הופיע יושקה אחר הצהרים על אפניו, ועמו ארגז החול המכוסה בקפידה. אני רוצה לשפץ את ביתי הישן, סח יושקה בתמימות, וליד מקום עבודתי ברוסיה, גיליתי מצבור חול מעולה לבנייה. תוך מספר חודשים, כאשר תצטרב בביתי ערימת חול הגונה, אתחיל בשיפוצים. המפקד לא השתכנע מהסבריו התמוהים של יושקה, ושוב חזר על עצמו המחזה. החול נשפך על הקרקע, ולאחר מכן נאסף בשתיקה על ידי יושקה.

למחרת המתין מפקד הגבול ליושקה, ובידיו מסננת. הוא בוודאי טומן לנו מלכודת הפטיר לפקידיו. אכאנו נסין את החול בכל יום, עד אשר הוא יבין, כי לעולם לא יצליח להחזיר דבר מה למדינתנו בלא תשלום מכס, כנדרש על פי החוק. אנשי המשמרת גם ידעו, כי מלבד רצונו של מפקדם למלא את תפקידו כיאות, הוא גם חש מושפל על כי לושקה מנסה להבריח חפצים מתחת לאפו בצורה פרימיטיבית כל כך.

במשך חדשים ארוכים שב המחזה ונשנה. פקידי המכס כבר ערכו ביניהם תורנות מסודרת לסינון "החול של יושקה", כפי שהם כינוהו, אך מעולם לא עלה בדיהם לגלות דבר-מה בארגז, לבד מאשר חול. **ערימת** החול בחצר ביתו של יושקה גבהה, וכמצופה, יושקה החל בשיפוצים נרחבים. אט-אט הפכה החורבה את פניה, ומעונו של יושקה קיבל "פנים חדשות".

כעבור תקופה ארוכה עמד בית מפואר על תילו, ויושקה בישר לחבריו פקידי המכס, כי תמה חלפה לה נדידת החולות מארץ לארץ. סיימתי לשפץ את ביתי פלט בהנאה גלויה.

מפקד המשמרת כילה את זעמו בכוס וודקה נוסף, כאשר הוא הורה לאחד מפיקודיו לזמן את יושקה לחדרו.

ראה יושקה, פתח המפקד. שנינו יודעים כי ארצנו פולין דלה ורצועה היא, אך חולות יש בה לרוב. אני מבטיחך אנאנה כי אם תגלה לי מה היתה מטרת העיבת החולות מרוסיה לפולין, לא אגלה דבר לאיש. אקח עימי את הסוד אל קברי. סקרנותי אינה יודעת גבולות.

יושקה, שאצר את הסוד בקרבו במשך תקופה כה ארוכה, נכנע להפצרותיו של המפקד, ובעוד חייו ערמומי מתפשט על פניו, השיב: גיליתי פער מחירים עצום בין ארצנו פולין לבין מדינת רוסיה. אני מתכוון לפער במחירי האופניים... בבוקר הייתי חוצה את הגבול רגלית ופוסע לעיר הרוסית

מותו. והן משום שאין רשות לנוול את המת. מהו המקור לכך שאין רשות לנוול את המת? ובכן, שאלה זו היא שאלת השאלות. לדעת ה"בנין ציון" (סי' קע"א), תשובתו זו של רבי עקיבא קבעה מסמרות של ברזל שאין לנוול את המת, והעושה כן הרי הוא כגוזל את המת. אין, איפוא, גם כל היתר לנוולו כדי להציל חיים של אחר. שמא תאמר, הלא פיקוח נפש לפנינו? אומר ה"בנין ציון", מאחר שהמת פטור מכל המצוות, אין הוא מצווה להציל את החולה, ולפיכך, אין לאיש רשות לנוול ולגרום לו צער כה רב. הנה, מוכיח הבנין ציון, הרי אדם שעומד למות, אינו רשאי להציל את עצמו ממתה על ידי גזילת ממון חבירו! אם הוא יודע שלא יוכל להשיבו לבעליו (עיי' בבא קמא ס'ב וברש"י ובתוס' שם) אם כן, קל וחומר שאסור לאדם לבזות את חבירו ולנוולו [ועיי"ש אם הקרובים רשאים לאשר את הניוול אף בפיקוח נפש].

אולם, הנודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סי' ר"י) והחתם סופר (שו"ת י"ד סי' של"ו) חולקים וסוברים, כי דברי רבי עקיבא בדבר האיסור לנוול את המת, אינם שונים מכל איסור שבתורה. היינו, כפי שכל איסורי התורה נדחים מפני פיקוח נפש, כך גם האיסור לנוול את המת נדחה מפני פיקוח נפש ו"קרוב הדבר לוודאי" שאין איסור בדבר.

דף קנה/ב ועמדו שני האנשים וליכא

עדות של קטן שתהפוך אותו לגדול...

בסוגייתנו מבואר שקטן פסול לעדות, שנאמר (דברים י"ט/ז) "ועמדו שני האנשים" - אנשים כשרים להעיד ולא קטנים. בהקשר לכך, בעל המנחת חינוך (מצווה ד' אות י"ד) מסתפק בשאלה מעניינת. כידוע, על בית הדין לקבל את עדותם של אלו הבאים להעיד בפניו. והנה, בשלהי חודש ניסן הופיעו שני בני אדם בפני בית הדין, כשהם מבקשים להעיד שראו את הלבנה בחידושה ולפיכך, לאחר קבלת עדותם, ניתן לקדש את החודש הבא ולהכריז על ראש חודש אייר. אולם, בירור קצר עם העדים העלה, כי הם יהיו בני י"ג שנים ב... ראש חודש אייר. היינו, כעת הם קטנים, אם בית הדין יקבל את עדותם יוברר למפרע, שבשעת עדותם הם כבר היו גדולים, וממילא אף ניתן לקדש את החודש על פיהם. יש איפוא לדעת, האם ניתן לקבל את עדותם, ואם כן, האם בית הדין חייב לקבל את עדותם ככל עדים אחרים?

ובכן, עונה המנחת חינוך, הדבר נתון לשיקול דעתו של בית הדין. אם ירצו, רשאים הם לקבל עדות זו, שהרי לאחר ההכרזה על ראש חודש אייר, יתברר למפרע שעדים אלו כשרים היו. אולם, מכל מקום, אין חובה לקבל את עדותם, שהרי סוף סוף בשעה שהם ניצבים בפני בית הדין, קטנים המה [עיי"ש שהיינו לתי' א' בתוס' במכות ב].

שאלה מעניינת נוספת נקשרת לסוגייתנו מדברי רש"י (בבא קמא פח/א ד"ה פסולה לעדות), אשר חורג מהרגלו ומוסיף סברה משל עצמו לדרשת התורה הפוסלת את עדותו של קטן. קטן, אומר רש"י, הרי אינו בר עונשין ואם יזימו את עדותו לא ניתן יהיה להענישו. לפיכך, אין הוא רשאי להעיד, שהרי כלל נקוט בדינו שאין לקבל אלא "עדות שאתה יכול להזימה". לכאורה, מדוע ראה רש"י צורך להוסיף סברה על דרשת התורה, ולחילופין, לאחר סברה נפלאה זו, מה צורך יש בדרשת התורה? בספרי האחרונים אנו מוצאים מספר הסברים מפולפלים ליישוב השאלה.

הגאון רבי דוד רפפורט (הגהות צמח צדק לשו"ת רעק"א מהדורא קמא סי' קע"ו) מתאר את המקרה הבא, שעל ידו הוא מחדד את הצורך בסברתו של רש"י כתוספת לדרשת הפסוק. נניח, אומר הגאון, שבית הדין קיבל את עדותם של שניים, ולאחר מכן התעורר ספק אם גדולים הם או קטנים. לאור דרשת התורה, הפוסלת קטנים לעדות, יש, איפוא, ספק לפנינו אם שניים אלו נחשבים עדים. לפיכך, במקרה זה עלינו לנהוג כבכל ספק מדיני התורה, על כל ההשלכות הנוגעות בדבר, להחמיר בספיקות דאורייתא וכדומה. אולם, סברתו של רש"י תמוטט את הספק לחלוטין ותגרום לכך שאין צורך להחמיר במאומה. שהרי גם מי שהוא ספק עד, אין אפשרות להענישו, שהרי אין מענישים על הספק. נמצא, שעדות זו נחשבת כ"עדות שאי אתה יכול להזימה" והעדות בטלה לגמרי...

הגאון רבי עקיבא איגר (שם) מתייחס לשאלה זו והוא מבאר את הצד השני - מדוע יש צורך בפסוק גם לאחר סברתו של רש"י. אין זאת, אלא משום שיש עדויות אשר לא נאמרו בהן דיני הזמה מפני שאין על מה להזים. כגון, המעיד שראה את הלבנה בחידושה, והתברר ששיקר, הרי לא התכוון להזיק לאיש בעדותו, וממילא גם אין עונשים אותו. לפיכך, יש צורך בדרשת התורה, שלעולם אין לקבל עדות של קטנים.

החידושי הרי"ם זצ"ל מצייר בהברקה מקרה מרתק, שקצהו סובב את ראשו וחוזר חלילה, אשר על ידו הוא מבקש לחדד את הצורך בדרשת התורה, משום שאין די בסברת רש"י לבדה. שני עדים ביקשו להעיד שראובן גדול הוא וחייב במצוות, אך ראובן עומד עם חבירו ומבקש לערער את עדותם [עיי"ש שכתב בעצמו, שוודאי אין זה שייך מבחינה מציאותית, שהרי אין אדם מעיד על עצמו]. האם

הקרובה אל הגבול. שם בכל יום רכשתי אופניים עליהן רכבתי לקראת ערב וחציתי שנית את הגבול. המפקד חש מובס ומושפל מן התכנית הערמומית שהגה יושקה, אך עדיין היה עליו לברר דבר מה: יושקה! בשביל מה נשאת חול כל יום? מנת החול היומית לא היתה אלא פתיין שהאכלתי בו אותך, ידידי. ואתה שיתפת פעולה ואכלת אותו בתיאבון... השיב יושקה.

נראה שמפקד המשמרת לא עמד בהבטחתו לקחת עמו את הסוד הכמוס אלי קבר, כי אילו עשה כן, לא היה נודע לנו מעשה מעניין זה. מה עלה בגורלו של יושקה לא נודע מעולם, אך סיפור מעניין זה בכוחו לחדד ולחזק את הערנות ואת תחושת העמידה על המשמר אשר צריכה לקנן בלב כל יהודי.

בעלי המוסר מדגישים בספריהם את הצורך להזהר מפני תחבולותיו של היצר הרע, אשר עלול להכשיל בערמומיותו אנשים אשר אינם שמים לב, ואינם עומדים על המשמר לבל יפתם היצר בחזיונות שווא ויוליכם שולל.

אמרו חז"ל (בבא בתרא, טז/א): "ברא הקב"ה יצר הרע, ברא לו תורה תבלין". רש"י הקדוש מבאר שבכח התורה לבטל מליכו של אדם כל רצון לחטא ועוון, ולפיכך, היא התבלין נגד היצר הרע. **הקביעות** בלימוד התורה היא הסגולה הנפלאה ביותר לאדם להנצל מן היצר הרע ולזכות לילך בדרך הראויה, ויהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תשובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קנח ב/ב אוירא דארץ ישראל
לימוד הבנים סגולה ליישוב טוב!!

רבי זירא מספר, שלאחר עלייתו לארץ ישראל זכה לעמוד על אמיתות הדברים בסוגייתנו. את הבנתו המחודשת תלה רבי זירא בכך ש"אוירא דארץ ישראל מחכים". בעל השל"ה הקדוש בספרו (ספר במדבר דברים - פרשת וזאת הברכה תורה אור ד') כותב בהקשר זה כי הארץ המובטחת, שסגולת האויר בה להתחיל ולפתח את השכל, ניתנה לנו כדי שנוכל לעמוד בה בתורה הקדושה וללמד בה את בנינו בהצלחה יתירה.

על פי זה, כתב, גם יובנו הפסוקים (דברים יא/יט) "ולמדתם אתם את בניכם וכו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם..." ומדוע תלה הכתוב את אריכות ימינו על האדמה המובטחת שהיא ארץ ישראל? זאת, מאחר שהמלמד בנוי תורה בארץ ישראל מקיים בעצמו ובבניו את התנאי שעבורו קבלנו את הארץ וממילא ביושר מגיע לו שהתורה תברכנו "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה"...

דף קנח/ב אוירא דארץ ישראל מחכים

אוירא דארץ ישראל מחכים

האדמו"ר מגור בעל אמרי אמת זצ"ל, ביקר מספר פעמים בארץ ישראל קודם שהתיישב בה. באחד מביקוריו התוודע למחלוקות שונות שאירעו אז בארץ.

כשחזר לפולין נשאל:

הלא אמרו "אוירא דארץ ישראל מחכים", יספר, איפוא, דבר מה מחכים מהמתרחש בארץ הקדושה. אמת, ענה. אויר ארץ ישראל מחכים. אבל הלא "סייג לחכמה שתיקה"...

דף קס/ב והוו קפדי טובא

הדגים החרוכים שחרנו מליוני בני אדם
רבי משה רוזנשטיין זצ"ל, משגיח בישיבת לומז'א בפולין, סיפר את הסיפור הבא, אותו שמע ממקורות מוסמכים:

בית הדין רשאי לקבל את עדותו? ובכן, לאור דרשת התורה שקטן אינו רשאי להעיד, יאמרו לו חברי בית הדין "לדברך, קטן אתה", היינו: לשיטתך שאינך גדול, לא ניתן לקבל את דבריך, שהרי קטן פסול לעדות. אך הבה ונבדוק את פני הדברים לו היינו מסתמכים על סברתו של רש"י בלבד.

לפי סברת רש"י אין מקבלים עדות של קטן, משום שאי אפשר להענישו אם יתברר שעדותו שקרית, שהרי קטן אינו בר עונשין. האם ניתן לומר כן במקרה שלפנינו? כמובן שלא, שהרי אם תוזם עדותו של ראובן, יהא זה מפני שיתברר שהוא... גדול, ואם כן ניתן להענישו... יש, איפוא, צורך מובהק בדרשת התורה.

דף קנח/ב אורא דארץ ישראל מחכים

מדוע פוסקים הלכה כתלמוד הבבלי ולא כתלמוד הירושלמי

סוגייתנו מספרת, שרבי זירא עלה מבבל לארץ ישראל, ולאחר שהשתקע בארץ הוא שינה את דעתו בדין מסויים. רבי זירא עצמו תלה את שינוי דעתו בכך, ש"אורא דארץ ישראל מחכים". בהקשר לכך מציינים המפרשים את הגמרא (בבא מציעא פה/א) המספרת, שרבי זירא התענה מאה תעניות כדי שישכח את תורת חכמי בבל ויוכל ללמוד היטב את תורת חכמי ארץ ישראל. לא זו בלבד, אלא שבמקומות נוספים משבחים חז"ל את מעלת לימוד התורה בארץ ישראל, ואמרו (בראשית רבה פרשה ט"ז אות ד) "שאינ תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל", וכן כתוב (ירושלמי נדרים פ"ו הל' ח) "חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל מסנהדרין גדולה שבחוצה לארץ" וכיוצא בזה במקומות אחרים (ראה עוד בירושלמי שבת פ"א הל' ד, סיפור על רב ורבי יהודה נשיאה בקשר לכך).

כידוע, בידינו שני תלמודים, התלמוד הבבלי שהתחבר בגולת בבל, והתלמוד הירושלמי שהתחבר על ידי חכמי ארץ ישראל. תורת בבל, הלא היא התלמוד הבבלי, נפוצה בפי כל ונגרסת בין יהודי העולם, במידה ניכרת לאין ערוך מן התלמוד הירושלמי. גם לעניין פסק הלכה, כאשר יש מחלוקת בין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי, אזי, בדרך כלל נפסקת ההלכה כתלמוד הבבלי, גם כאשר הוא מקל יותר מן התלמוד הירושלמי (הרי"ף סוף עירובין, והובא גם ברא"ש שם, סמ"ג לאוין ס"ה רב האי גאון בתשובה המובאת בספר האשכול הלכות ס"ת, מבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד, ועוד).

מדוע התקבלה תורת חכמי בבל לעומת תורת חכמי ארץ ישראל, עד שההכרעה כאשר יש מחלוקת ביניהן היא לצידי של התלמוד הבבלי? בסוגיה זו דנו קדמונינו תוך שהם גם שואלים, כי לכאורה ראוי היה לעסוק בלימוד התלמוד הירושלמי, אשר הוא מתורת חכמי ארץ ישראל.

רב האי גאון (שם) מבאר, כי אמנם חכמי ארץ ישראל מופלגים בחכמה היו מחכמי שאר הארצות. אלא, שבצוק העיתים הושתו עליהם גזירות קשות ורעות, עד שנתמעטה התורה בארץ ישראל, ולפיכך, נתעלתה תורת חכמי בבל אשר עסקו בתורה ללא טרדות קשות כל כך [ראה בספר עם סגולה להרב אביגדור מילר שהארץ בענין זה].

ראשונים נוספים מנמקים (רב האי גאון שם, רי"ף שם, והמהרי"ק שורש צ"א), כי מעלת התלמוד הבבלי היא בכך שהוא חובר על ידי רב אשי זמן רב לאחר חתימת התלמוד הירושלמי. ומאחר שבפני רב אשי עמדו דברי התלמוד הירושלמי ואף על פי כן הוא חלק עליהם להלכה, הרי שיש לנהוג לפיו, שכן, כלל נקוט בידינו: "הלכה כבתרא", היינו: במקום שבו נחלקו חכמים על חכמים מדורות שקדמו להם, עלינו לנהוג כפסיקתם של החכמים המאוחרים, למרות מעלת החכמים הקדמונים, מאחר שהחכמים המאוחרים יותר ראו את דברי קודמיהם ובכל זאת הכריעו שלא כדעתם [עיי' רא"ש סנהדרין פ"ד ה"ג, ובתוס' קידושין מה/ב ד"ה הוה ובדברי הפוסקים עיי' מהרי"ק שורש פ"ד וצ"ל, וברמ"א חו"מ סי' כ"ה סעי' ב' ובש"ך שם ס"ק כ"א ועוד].

אכן, כאמור לעיל, בדרך כלל נפסקת ההלכה כדברי התלמוד הבבלי. אך מאחר שאין זה "כלל ברזל", ניתן למצוא במקומות מסויימים שהראשונים פסקו הלכה כתלמוד הירושלמי, וכגון, הרמב"ם אשר פסק במספר מקומות כתלמוד הירושלמי, כאשר דרכו סלולה יותר (מהרי"ק שורש ק' ומראה הפנים לירושלמי בבא מציעא פרק ח' הלכה ד'. ועיי' בשדי חמד חלק ו' כללי הפוסקים סימן ב' שהארץ בענין זה).

מלחמת העולם הראשונה, שנמשכה כארבע שנים, פרצה ביום תשעה באב תרע"ד, והותירה את אדמת אירופה חרוכה ושרופה, מקברת את מיליוני מתיה. **קודם לכן** ניהל שר החוץ הרוסי - סזונוב, משא ומתן עם ממשלת גרמניה. הגרמנים דרשו שרוסיה תבטל את הגיוס הצבאי שפתחה בו. לו היה סזונוב רגוע ונינוח והיה עונה להם בשפה רכה, יתכן כי המלחמה הייתה נדחית או מתבטלת לגמרי. אבל דא עקא: סזונוב אהב דגים מטוגנים...

מה לדגים המטוגנים ולתרועות מלחמה? **ובכן**, השר התכונן לשבת לסעודתו, וצויה על המשרתת להכין את המטעמים אשר אהב. זו, למזלה הרע, הקדיחה תבשילה. הדגים כמעט נשרפו וסזונוב כעס ורתח על המשרתת. והנה, תוך כדי סערת זעמו נשמע צלצול מכשירי הטלפון, כשמעברו השני של הקו נציגי גרמניה למשא ומתן...

סזונוב הנרגז ניהל את השיחה בטון 'המשך' לקולי הקולות שהומטרו מפיו קודם לכן על המשרתת. כמובן, שהגרמני לא טמן פיו בצלחת... בתום השיחה המתוחה, עוד באתו לילה, ליל ט' באב, פרצה המלחמה הנוראה... מה נורא הכעס! (הסר כעס מליבך, אהבת מישרים).

דף קסב/ב מלאהו בקרובים כשר ואל תתמה שהרי אור סוכה פוסל בשלטה...

כל התורה מקשה אחת

הגר"ח מוולאז'ין, מפרש בספרו רוח חיים על מסכת אבות (פרק ה' משנה כ"ב) את דברי בן בג בג: "הפוך בה והפוך בה דכולה בה", שאין לתלמוד תורה שיעור, ויש לעסוק בכולה, כי ניתן בתורה להסיק הלכה אחת מהלכה אחרת: "למשל, מדין סוכה יכולים להוציא להיתר עגונה".

הגר"ח קנייבסקי זצ"ל כשנשאל פעם איזו מהלכות סוכה ניתן להוציא ממנה לענייני התרת עגונה, הצביע מיד על גמרתנו, המקישה מהלכות סוכה להלכות גיטין. לפסילת גיטין ולהכשרתם יש השלכות ישירות על היתרי עגונות... (סוכת רחל).

דף קסד/ב כלך מלשון הרע

לשון הרע - על שום מה?

כל שפה נקראת על שם העם הדובר בה, כגון, לשון יוונית, לשון רומית וכדומה. לא לחינם שפתם של הולכי רכיל מכונה "לשון הרע". הרכילות היא שפתו של הרע... (הגה"צ רבי בן ציון במבשר זצ"ל, מנהל רוחני של ישיבת פונוביז').

דף קסד/ב ועיון תפלה

סגולת ספר הגן

המגן אברהם (שולחן ערוך או"ח סי' צ"ח) מביא בחיבורו: "כתוב בספר הגן, לבטל מחשבה רעה בשעת התפלה יאמר ג' פעמים פי פי פי ואחר כך ירוק ג' פעמים, ולא ירוק לגמרי אך בדרך נחת, והלשון תהא בין שפתים בשעת הרקיקה ובודאי תלך המחשבה עכ"ל. ואינו נראה לי לעשות זה בתוך תפלת שמונה עשרה, דהוי הפסק, ומי יודע אם רפואה בדוקה היא".

לפני שנים רבות צעיר משכיל, שהתפרסם לאחר מכן בשם לילינבלום, התוודע לסגולה זו, והוא כתב מאמר מלגלג בעיתון הלבנון, בו גיחך על הסגולה לגירוש מחשבות רעות, עפ"ל.

הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל, אב"ד ראזניא, ביקש מחתנו הגאון רבי יוסף זכריה שטרן זצ"ל, אב"ד שאויל, להשיב מענה כהלכתו למחרף ומגדף זה, כדי שצעירים תמימים לא יפלו ברשתו. הגרי"ז שטרן ביאר על פי מקורות, כי המילה "פי" היא ראשי תיבות פלטי - יוסף. שניהם, יוסף הצדיק ופלטי בן ליש (עיי' סנהדרין יט/ט), התגברו על יצרם ועמדו בניסיון. לפיכך, המבקש לגרש מחשבות רעות ממוחו, סגולה לו להזכיר את שמם (תשובה זו נדפסה בסוף ספרו זכר יהוסף בקונטרס תהלוכות האגדות פ"ו).

לעילוי נשמת
ר' משה יהודה ברלינר ז"ל
 ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ"ז בחשוון תשמ"ט
תנצבה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **יעקב לנגה ז"ל**
 ב"ר מרדכי ז"ל
 נלב"ע כ"ד חשוון תשפ"א
תנצבה

